AUT, XLIV, 2006, p. 161-185

INVENTARUL TERMENILOR MILITARI DIN *CRONICA BANATULUI* DE NICOLAE STOICA DE HAŢEG

de

Maria MICLE

Prezentarea de faţă vine în completarea articolului nostru *Terminologie militară în* ***Cronica Banatului*** *de Nicolae Stoica de Haţeg*[1] – o analiză a termenilor militari vehiculaţi pe teritoriul Banatului, în timpul războaielor austro-turce din perioada1688-1790 – în încercarea de a demonstra că putem vorbi despre existenţa unui limbaj specializat al domeniului militar, bogat şi bine conturat, în varianta literară bănăţeană de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de-al XIX-lea. În articolul menţionat am discutat numai o parte din inventarul noţiunilor identificate, pentru a da exemple de termeni păstraţi şi utilizaţi şi în prezent de limba literară sau termeni care, deşi au fost în uz în secolele anterioare (XVIII, XIX), au devenit arhaisme ori se mai găsesc conservate la nivelul graiului. La aceştia se adaugă câteva cuvinte care nu sunt menţionate în dicţionarele limbii române: *adnadii*, *asnadariu*, *chirasu*, *furişiţ*, *ghemii*, *haradie*, *ibraiter*, *luft-pihsen*, *mandel, nefiri, profuntari*, *visţei*. Din totalul de peste 320 de cuvinte din listă, 66% sunt de origine germană[2], 10% de origine turcă, iar restul provin din franceză, maghiară, rusă, sârbă.

[1] Publicat în volumul *Studia in honorem magistri Vasile Frăţilă*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2005, p. 375-395.

[2] Majoritatea etimoanelor germane ale termenilor au fost stabilite de Constantin Frâncu, în articolul *Elemente germane (austriece) în* ***Cronica Banatului*** *de Nicolae Stoica de Haţeg (I)*, în *Volumul Omagial Vasile Arvinte*, publicat în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", secţ. III, Lingvistica, t. XLIII (1997), p. 113-124, *ibidem (II)*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", secţ. III, Lingvistica, t. XLIV-XLV (1998-1999), p. 5-27. Considerăm că nu toate cuvintele din *Cronică* pe care Frâncu le consideră de origine germană pentru Banat îşi au proveniența exclusiv din această limbă, mai ales acelea care circulau în epocă şi în alte regiuni ale ţării şi au putut intra în limbă pe alte filiere.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

Considerăm că, având o imagine completă a tuturor cuvintelor din *Cronică* ce țin de terminologia războaielor, se pot face şi alte observații interesante despre perioada descrisă de Nicolae Stoica, din perspectivă lingvistică sau a istoriei militare, cu atât mai mult cu cât nu există un dicționar istoric românesc al domeniului ostăşesc. Câțiva dintre termenii militari identificați la Stoica de Hațeg s-au regăsit sporadic şi în *Epistolariul românesc* (Buda, 1841) al lui C. Diaconovici Loga: *capetan, comandă, general, lagher, ofițir, regiment*. Pe când *armă, ostaş*, *pedestraş* nu figurează în *Cronică*, dar sunt folosiți de Loga.

În paginile care urmează, expunem lista termenilor militari selectați de noi din *Cronica Banatului*. Inventarul de cuvinte este prezentat în ordine alfabetică. Trimiterile la textul *Cronicii* se fac pentru ediția lui Damaschin Mioc[3].

adiustirung, s.n. „echipare, pregătire; verificare, echipament", p. 227 (< germ. *Adiustierung*, Frâncu, *E.G.-A.*);

adiutant, s.m. „aghiotant", p. 239, 245 (1715) (< germ. *Adjutant* < lat. *adiutans, -tis*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *adjutant*;

adnadii, s.m. „(:[4] laitnanții şi stăgarii)", p. 206 (nu este consemnat în dicționare);

agă, s.n. „(înv.) ofițer (comandant) din armata otomană; dregător domnesc care avea în funcție siguranța publică", p. 80; „unul dintră aceăle *agale* pre turcie bine au prefăcut-o", p. 261; *aga imbrohor*, p. 302 (< tc. *ağa*, DEX, MDA);

alianț, s.f. „alianță", p. 300 (< germ. *Allianz;* DEX dă numai < fr. *alliance*); compusul *defensiv-alianț*, s.f. „alianță defensivă", p. 172 (< *germ. Defensivallianz*, Frâncu, *E.G.-A.*);

alirt, s.m. „aliat", p. 232, 299, pl. *alirți*, „(: însoțiți)"; „să strice coaliția celor *alirți* (: însoțiți)", p. 299, 306 (< germ. *Alliert*, Frâncu, *E.G.-A.*);

amnestie, s.f. „(: grație)", „grațiere", p. 16; „Împăratul Iozef *amnestie* (grație) rebelilor a da făgădui" (< germ. *Amnestie*, Frâncu, *E.G.-A.*);

angrif, s.n. „atac, năvală", glosar[5] (< germ. *Angriff*); în compusul *falş-angrif* „fals asalt", glosar (< germ. *Falschangriff*, Frâncu, *E.G.-A.*);

arambaşă, s.m. „(înv. şi reg.) căpitan de hoți sau de haiduci", p. 80; *hărămbaşi*, p. 220; vezi şi *oberarambaşă*, p. 269; cf. Şandru, FR (< tc. *haram-başi*, DEX; < scr. *(h)arambaša*, DSB, II, *apud* Gămulescu, E. S. p. 139)

[3] Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, ediția a II-a, îngrijită de Damaschin Mioc, Timişoara, Facla, 1981.
[4] Simbolul *(:* indică un cuvânt glosat în text chiar de Nicolae Stoica de Hațeg.
[5] Trimitere la *Glosarul* întocmit *Cronicii* de Damaschin Mioc, în ediția sa.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

arest, s.n. „detenție, închisoare”, p. 116; var. *arestă*, s.f., 268 (< germ. *Arrest* < lat. med. *arrestum*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II); sintagma *casă arestă* „arest la domiciliu”, p. 255, calc după *hauz-arest*, s.n. „consemnare”, p. 237 (< germ. *Hausarrest*, Frâncu, *E.G.-A.*); în grai e cunoscut *țuhaus* „închisoare”, cf. DRCG;

arestand, s.m. „arestat”, p. 300; pl. *arestanți*, p. 255 (< germ. *Arestant*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II)

arhistratig, s.m. „(: voievod)”, p. 67; autorul îl glosează ulterior pe *marşal*, s.m., prin „(: arhistratig)”, p. 68 (< germ. *Archistrategiker*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II);

ariergardă, s.f. „ariergardă”, p. 240; *arier-gardă*, p. 249 (< germ. *Arriergarde*, Frâncu, *E.G.-A.*);

armă, s.f „obiect, unealtă, aparat care serveşte în luptă” / **CDL**, „Datorința aceaia de a purta *armele* pentru a apăra Patria Sa, fieştecarele credincios supus datoriu estă”, p. 55 (< lat. *arma*, NODEX)

armandie, s.f. „flotă de război”, p. 174; vezi şi *armee* (1693) (var. *armadie*, DÎLRLRV) (< mg. *ármándia*, Frâncu, *E.G.-A.*, DÎLRLRV, DSB, II), LM înregistrează forma *armată*;

armăşesc, armăşească, adj. „militar(ă), de război; ce ține de război”, „nici o operație *armăşească* nu să începu”, p. 153 (< *armaş* + suf. *-esc, -ească*, DSB, II);

armăşie, s.f. „(înv.) administrația în fruntea căreia se află *vel-armaşul*”, p. 66, 174, 219 (< *armaş* + suf. *-ie,* MDA; DSB, II);

armee, s.f. „armată”, p. 141, 177, 269; *armei* (pl.), p. 295; var. *armie*, p. 219; vezi şi *armandie* (< germ. *Armee*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB, II);

arnaut, s.m. „soldat mercenar angajat în garda domnească din țările române”, pl. *arnauți*, p. 180; var. *arnăuți*, p. 180 (< tc. *arnavud*, DEX);

artilerie, s.f. „tunuri; artilerie, parte a armatei care mânuieşte tunurile”, p. 115, 158, 180, 296 (1715) (< germ. *Artillerie* < fr. *artillerie*, Frâncu, *E.G.-A.*[6]);

artilerist, s.m. „soldat de artilerie”, p. 233, 245 (< germ. *Artillerist*, Frâncu, *E.G.-A.*);

arțt, s.m. „medic” (< germ. *Artzt,* DGR), apare în compusele: *feld-arțt*, s.m. „medic militar”, p. 234; *regiment-arțt*, s.m. „medicul regimentului”, p. 263;

asnadariu, s.m. „comandant în armata turcă”, p. 285 (nu figurează în dicționare);

[6] C. Frâncu remarcă faptul că în Banat, cuvântul de origine franceză *artilerie* a pătruns din germană, deşi dicționarele româneşti menționează doar filiera de împrumut rusească sau poloneză.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

atac, s.n. „acțiune de luptă ofensivă”, pl. *atache*, p. 273 (< germ. *Attacke*, DGR, DSB, II; DEX dă numai etimologia < fr. *attaque*);

atachirui, a ~, vb. „a ataca, a lupta în ofensivă”, p. 178, 181, 237, 243; p.s. *atachiruiră*, p. 178 (< germ. *attackieren*, cu sufixul *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*; menționat şi în DSB, II);

ausfal, s.n. „ieşire din încercuire, atac”, p. 165 (< germ. *Ausfall*, Frâncu, *E.G.-A.*);

ausmarş, s.n. „pornire, plecare în marş sau la război”, p. 219 (< germ. *Ausmarsch*, DSB, II (germanism ieşit din uz); Frâncu, *E.G.-A.*);

avand-gardă, s.f. „avangardă, pluton de cercetare”, p. 243; var. *avantgardă*, p. 168 (< germ. *Avantgarde* < fr. *avant-garde*, Frâncu, *E.G.-A.*);

avanzirui, a ~, vb. „a avansa în grad”, p. 219; p.s. *avanziruiră*, p. 278 (< germ. *avancieren* cu sufixul *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*; DSB, II);

băirăctar, s.m. „stegar”; „în Balcani, între altele la albanezi, steagurile se numeau *bairakuri*, după cum şi unele steaguri de lefegii străini, probabil sud-dunăreni, eventual arnăuți angajați în principate s-au numit astfel”[7], glosar; var. *bărăictar*, p. 180 (< cf. tc. *bairak* „steag” + *-tar*);

bătaie, s.f. „(pop.) luptă de proporții între două forțe armate; bătălie; război”, glosar (< lat. *batt[u]alia*, NODEX), LM înregistrează forma *bătaie*;

batailon, s.m., „corp de trupe de infanterie, escadron”, p. 196, var. *batalion*, s.m., p. 197 (1703) (< germ. *Bataillon*, Frâncu, *E.G.-A.*, cf. DSB, III); *batalion* este atestat din 1703 la Nicolae Costin (< poloneză *bataljon* < it. *battaglione*, cf. DÎLRLRV)[8], LM înregistrează forma *batalion*;

baterie, s.f. „subunitate de artilerie”, p. 163, 278; var. *paterie*, p. 235, provenită prin desonorizarea lui *b*, cf. Frâncu (< germ. *Batterie* < fr. *battarie*, Frâncu, *E.G.-A.*); LM înregistrează forma *baterie*;

bedecung, s.n. „(: pază)”, p. 178, „escortă, acoperire”, p. 168, 177, 178 (< germ. *Bedeckung*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *pază*; în graiul actual se păstrează *decung,* s.n. „tranşeu, şanț, adăpost în pământ”, cf. DRCG;

belagherui, a ~, vb. „a asedia”, p. 174, 181; *a belingheri*, în graiul bănățean actual, poate fi reflex al lui *belagherui*: *am belingherit-o* „am încurcat-o” (< germ. *belagern*, cu sufixul *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *asedia*;

---

[7] *Istoria militară a poporului român,* vol. III, Bucureşti, Editura Militară, 1987, p. 361.

[8] Prezența în text a celor două forme indică faptul că Stoica de Hațeg cunoştea şi varianta literară din Moldova şi nu se mulțumea să preia termeni numai din germană, ci, atunci când avea echivalent în română, nu ezita să îl folosească.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

besaţung, s.n. „garnizoană, trupe de ocupaţie”, p. 156 (< germ. *Besatzung*, Frâncu, *E.G.-A.*);

bihsmaher, s.m. „armurier”, glosar; are în componenţă *mahăr,* s.m. „persoană aflată într-un post sau într-o funcţie în raport cu cele din subordinea sa; şef” (< germ. *Macher,* NODEX);

bimbaşă, s.m. „ căpetenie de haiduci” / **SH**, p. 308 (< cf. *bimbaša* „maior, comandant de batalion” < tc. *bin* „mic” + *baş (i), baša* „cap, căpetenie”, Skok, I, p. 151);

blezirit, bleziruit, adj. şi s.m. „rănit”, p. 166, 164, 241; var. fonetică: *plezirt, pleziruit*; pl. *plezirţi*, p. 216, 218 (< germ. *Blessiert* „rănit” din vb. *blessieren* „a răni”, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *rănit de război*;

blezirui, a ~, vb. „a răni”, p. 272 (< germ. *blesieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);

blezură, s.f. „rană”, p. 136; „*blezure* de moarte”, p. 136; var. fonetică *plezură*, p. 254 (< germ. *Blessur, -en*, Frâncu, *E.G.-A.*);

blocadă, s.f. „sistem de măsuri (politice, economice, militare), aplicat faţă de un stat sau de un oraş cu scopul de a-l izola de lumea înconjurătoare, silindu-l să accepte anumite condiţii”, Frâncu, *E.G.-A.*; var. *plocală*, p. 175 (< germ. *Blockade*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX), LM înregistrează forma *blocadă*;

blochirui, a ~, vb. „a bloca, a asedia”; var. fonetică *plochirui* „(: încungiurară)”, p. 277; *plochiruit*, part., p. 283 (< germ. *blockiren*, cu sufixul *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);

bombă, s.f. „bombă, ghiulea, proiectil”, p. 154, 168; var. *boambă*, p. 164, 176, „find în cort la fruştuc, o *boambă* turcească masa cu fruştucu i-au răsturnat”, p. 278 (1694) (< germ. *Bombe* < fr. *bombe*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB IV);

bombardă, s.f. „maşină de război care aruncă pietre, bombe”, p. 245, 110, 119 (< germ. *Bombarde*, DSB IV; Frâncu, *E.G.-A.*);

bombardi, a ~, vb., „a bombarda”, p. 277, 238, 280; (deriv. din *bombardă*, DSB IV); var.: *bombardirui*, p. 278 (< germ. *bombardiren*, Frâncu, *E.G.-A.*, DSB IV); var. *bombarda*, p. 296; „vro doă cease s-au *bombardat*”, p. 296;

bombardiment, s.n. „bombardament, bombardare asupra unui obiectiv”, p. 168, 180 (< germ. *Bombardement* < fr. *bombardement*, Frâncu, *E.G.-A.*; menţionat şi în DSB IV);

bomben-şif, s.n. „vas înarmat cu tunuri”, p. 300 (< germ. *Bombenschiff*, Frâncu, *E.G.-A.*);

brigadă, s.f. „corp de trupe alcătuit din două regimente din aceeaşi armă”, p. 179, 227; pl. *brigade*, p. 179 (< germ. *Brigade*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *brigadă*;

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

brigadir, s.m. „general, comandant de brigadă”, p. 227, 293 (1715) (< germ. *Brigadier* < fr. *brigadier*, Frâncu, *E.G.-A.*; < fr. *brigadier*, DÎLRLRV);

buruntie, s.f. „(:salva gvardie)”, „act de scutire de obligaţii fiscale militare” / **SH**, p. 176, 251 (etim. neprecizată, DSB IV; neconsemnat în alte dicţionare);

cadet, s.m. „elev al unei şcoli militare”, p. 197 (< germ. *Kadett* < fr. *cadet*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *cadet*;

caliber, s.n. „diametru interior al ţevii unei arme de foc, ~ul unui tun, ~ul unui revolver”, „canoane de tare *caliber*”, p. 135; alăturarea cu adjectivul *tare* arată că neologismul era recent intrat în limbă; în prezent lui *calibru* i se alătură adj. *mare* (< germ. *Kaliber* < fr. *caliber*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX, NODEX dau ca etimologie: fr. *calibre*), LM înregistrează forma *calibru*;

câmpi, a se ~, vb. „a se aşeza în tabără” / SH, p. 286, 302 (< *câmp* + suf. *-i*, MDA);

canon, s.n. „tun”, p. 175, 177, 179; *canoane* (pl.), p. 179; vezi şi *tun*, p. 137 (< germ. *Kanone*, Frâncu, *E.G.-A.*);

canoner, s.m. „tunar”; pl. *canoneri*, p. 245, *canoneari*, p. „cu *canonearii* foc să vearse”, p. 239 (1715, cf. DLRLV) (< germ. *Kanonier*, Frâncu, *E.G.-A.*);

capelmaistor, s.m. „capelmaistru”, p. 248; var. *capelmaisteru*, p. 264 (< germ. *Kapellmeister*, Frâncu, *E.G.-A.*; influenţat de băn. *maistor* „maistru” < scr. *majstor*)

căpeneag, s.n. „(Banat, Transilvania) manta militară; manta de ploaie”, p. 241, Todoran; pl. *căpenegele*; (< tc. *kepenek*, mg. *köpenyeg*, MDA); termenul este consemnat şi în graiurile din Muntenia, cu sensul de „lemnărie, schelet de lemn care susţine acoperişul casei; cămaşă ţărănească” (Gl. Munt.)

căpitan, s.m. „ofiţer cu grad inferior celui de maior”, p. 278, 279, 285; vezi şi *hauptman* / **CDL,** „pedestraş la Măritul Regiment al Excelenţii Sale sub comanda Domnului *Capetan* N. N.”, p. 54 (1563, cf. DÎLRLRV) (< lat. med. *capitan(e)us,* Frâncu, *E.G.-A.*; < it. *capitano*, < rus. *kapitän*, NODEX);

capitulaţie, s.f. „capitulare”, p. 180, 247, 303; var. *capitulaţion*, p. 168 (< germ. *Kapitulation* < fr. *capitulation*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *capitulare*;

capitului, a ~, vb. „a capitula”, p. 178; p.s. *capituluiră*, p. 178, 315 (< germ. *kapitulieren*, cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);

cârgelii, s.m., pl. „(înv.) om viteaz; tâlhar într-o bandă”, p. 296. 297 (< tc. *kirçali*, DLR);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

cartaş, s.n. „mitralii, cartuşe”, pl. *cartaşe, cartace*, p. 176, 178; vezi şi *patroană* (< fr. *cartouche*, NODEX);

caschetă, s.f. „caschetă militară”, p. 245; var. fonetică *caşchete*, p. 246 (< germ. *Kaskett* < fr. *casquette*, Frâncu, *E.G.-A.*);

casernă, s.f. „cazarmă; clădire sau ansamblu de clădiri şi instalaţii în care sunt cazate unităţile militare”, p. 199, 257; var. *cazernă*, p. 260, *casarnă*, p. 173; pl. *caserne*, p. 175; (1736) (< germ. *Kaserne* < fr. *caserne*, Frâncu, *E.G.-A.*; în text nu apare forma *cazarmă* care ar presupune un etimon rusesc < rus. *kazarma*, NODEX), LM înregistrează forma *cazarmă*;

catană, s.f. „(*reg.*) persoană care îşi îndeplineşte serviciul militar sau care face parte din armată; soldat; ostaş”, p. 192; *cătană*, p. 65 / **CDL,** „Scrisoare de rugăciune, prin carea tatăl ceare de la Generalul slobozenie fiiului său din *cătane*”, p. 54 (< mg. *katona,* NODEX);

cavalerie, s.f. „(: călărime)”, p. 119, 177, 256 (1715) (< germ. *Kavallerie* < it. *cavalleria*, C. Frâncu remarcă faptul că în DLRM nu este menţionată şi etimologia germană a cuvântului, ci numai poloneză, rusească[9]);

cazamată, s.f. „întăritură, fort”, p. 260; casamate*, casemate*, s.f., p. 279 (< germ. *Kasematte* < fr. *casemate,* Frâncu, *E.G.-A.*; DEX: < fr. *casemate,* germ. *Kasematte*);

chirasu, s.n. „(: coifu)”, deşi sensul din dicţionar este altul: „(ist.) pieptar din plăci de metal, care se îmbrăca pentru a proteja pieptul şi spatele luptătorului; platoşă”, p. 128 (< fr. *cuirasse*, NODEX); vezi şi: *helm*, s.n. „coif”, p. 240; *clăbeţele de fer*, p. 249; autorul explică un termen prin altul şi invers, *coif* = *chiras*; *chiras* = *coif*, vezi şi *chivără*;

chivără, s.f. „(înv.) acoperământ pentru cap în formă de chipiu înalt, purtat de ostaşii anumitor unităţi militare”, p. 196 (< rus. *kiver*, NODEX);

cohortă, s.f. „(în armata romană) unitate de infanterie, egală cu a zecea parte dintr-o legiune”, p. 57 (< lat. *cohors, ~tis*);

coif, s.n. „(: chirasu)”, „(înv.) acoperământ de metal pentru protecţia capului în timpul luptei”, p. 126 (< lat. *cofea*, NODEX);

colon, coloane, s.n. (: în două taberi despărţită) „formaţie a trupelor dispuse în adâncime”, p. 178 (< fr. *colonne*, NODEX);

colonel, s.m. „grad de ofiţer superior, între locotenent-colonel şi general”; în compusul *viţi-colonel*, p. 306 (1725) (< fr. *colonel*, NODEX); vezi şi *polcovnic, oberster*;

comandă, s.f. „funcţie de conducere militară; în textele studiate de noi are numai sens de autoritate militară superioară”, în compusul *obercomandă*, p. 80, 81; / **CDL,** „Dintre patru feciori, carii i-am avut,

[9] C. Frâncu, *Elemente germane (austriece)* (I), p. 121.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

cel mai tinăr anume N. N. se află acum ca pedestraş la Măritul Regiment al Excelenţii Sale sub *comanda* Domnului Capetan. N. N.", p. 54 (< lat. med. *commanda, -ae*, Frâncu, *Neologisme juridico-administrative, I,* p. 314);

comandant, s.m. „conducător al unei unităţi militare", p. 175 (1682) (< germ. *Kommandant* < lat. med. *commandant*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX dă ca etimon numai < fr. *commandant*);

comandir, s.m. „comandant", p. 303, 306, 311; compuse*: laitnant-comandir*, p. 317, *comandir-gheneral*, p. 212 (< germ. *Kommandier*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX prezintă ca etimon numai rus. *komandir*; în DÎLRLRV este atestat numai c*omandant* < lat. med. *commandans*, *-tis*) (1682) *comandirender,* s.m. „comandant" (< germ. *Kommandirender*, sintagma *Kommandirender General*, Frâncu, *E.G.-A.*), prezent în sintagma *comandirendergheneral*, s.m. „general comandant", p. 182, 190, 203;

comando, s.n. „comandă, conducere", p. 266; sintagma *cantons-comando*, p. 266 (< germ. *Kommando*, Frâncu, *E.G.-A.*);

comisariu, s.m. „comandant militar", p. 224, 227 (1715) (< germ. *Kommisar* < lat. med. *commisarius*, Frâncu, *E.G.-A.*); vezi şi: *crigs-comisariu*;

companie, s.f. „subunitate militară" (1656) (< germ. *Kompanie*, Frâncu, *E.G.-A.*);

conscripţie, s.f. „recrutare (condiţionată), înrolare"/ **SH**, p. 197; *conscripţii* / **SH**, p. 203 (< germ. *Konscription* < lat. *conscription*, Frâncu, *E.G.-A.*);

cor, s.n. „(: oaste)", „corp de armată", p. 135, 232 (< germ. *Chor*, DLR); var. *corp*, p. 249 (< germ. *Korps*, Frâncu, *E.G.-A.*); compuse: *aucsiliar-cor*, s.n. „corp de armată auxiliar", p. 307; *rezerve-cor* „corp de rezervă", p. 163;

cordon, s.n. „şir de posturi militare însărcinate cu paza graniţei", p. 197, 198 (< germ. *Kordon,* Frâncu, *E.G.-A.*);

corpral, s.m. „caporali; grad militar imediat inferior celui de sergent", p. 185; (< fr. *caporal*, DEX; NODEX; Stoica de Haţeg foloseşte forma *corpral*, pentru a-l apropia de rădăcina de origine germ. *cor*, care are şi alţi compuşi: *aucsiliar-cor*, *rezerve-cor*), compus: *şanţ-corpral*, p. 257;

crig, s.n. „război" (< germ. *Krieg*, Frâncu, *E.G.-A.*), folosit de Stoica de Haţeg numai în compuse;

crigs-articule, s.n. „scurt regulament ostăşesc, militar" (< germ. *Krigsartikel*, Frâncu, *E.G.-A.*); *articulile*, p. 224;

crigs-comisariu, s.m. „ofiţer de intendenţă, comisar de război", glosar (vezi *comisariu*);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

crigs-patenta, s.f. „(: manifestul)”, p. 232; (< germ. *Krieg* „război” + *patentă* < germ. *Patent* „(înv.) act prin care se consemna dreptul de exercitare a comerțului sau a unei profesiuni liberale”, DEX), vezi şi *manifest*, p. 305;

crigs-rat, s.n. „consiliu de război”, p. 157 (< germ. *Krigsrat*, Francu, *E.G.-A.*);

crigssif, crigs-şife, s.n. „vase de război”, p. 168, p. 300 (< germ. *Kriegschiff*, Francu, *E.G.-A.*);

cuplă, s.f. „(: cureaua sabii)”, p. 201 „centură, curea”, p. 200 (< germ. *Kupplung* „cuplare”, Francu, *E.G.-A.*), vezi şi *port-epee*, LM înregistrează forma *centură*;

cvarer, s.n. „careu; trupă dispusă în formă de pătrat pentru a putea respinge atacul inamicului din patru părți”, glosar, var. *careăe* (< fr. *carré*, NODEX);

cvartir, s.n. „cartier general, încartiruire, tabără; locuință temporară a unui grup de oameni în trecere pe undeva; locul unde cineva îşi aşează locuința”, p. 183, 146, pl. *cvartire*, p. 169, 197, 207, 286 (< germ. *Quartier*, Francu, *E.G.-A.*; DEX dă numai etimologia < rus. *kvartira*); în compusul: *vinter-cvartir*, s.n. „cantonament de iarnă”, p. 281; *haupt-cvartir*, s.n. „cartier general”, p. 233, 251, *hauptcvartir*, p. 163, 242, 250 (< germ. *Hauptquartier*, Francu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *cartier general*;

defelirui, a ~, vb. „a defila”, p. 163 (< germ. *defilieren* cu suf. *-ui*, Francu, *E.G.-A.*);

defendirui, a ~, vb. „a apăra”, p. 99 (< germ. *defendireren* + suf. *-ui*, Francu, *E.G.-A.*);

defenzion, s.f. „apărare”; (< germ. *Defenzion*, Francu, *E.G.-A.*), în compusul: *defenzions-divizion*, s.f. „divizie de apărare”, p. 230;

degen, s.n. „sabie, spadă”; *sabia* „(: degen)”, p. 246 (< germ. *Degen*, Francu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *spadă*;

detajământ, s.n., „grup de oameni conduşi de un şef, care au scopuri comune şi îndeplinesc o acțiune comună; grup de militari reuniți pentru a îndeplini o misiune specială”, p. 174; (< germ. *Detachament*, Francu, *E.G.-A.*, < fr. *détachement*, NODEX), varianta *detageament*, p. 164; *detajăment* „(: o bună trupă)”, p. 152; *detajămente* „(: trupe mici)”, p. 174;

detona, a ~, vb. „a detona, declanşa, a produce detonație”, p. 177; „ca forpostele înpărăteştilor *să le detoane*”, p. 177 (< fr. *détoner*, DEX, NODEX);

dezerteri, s.f. „dezertări; faptul de a dezerta”, p. 198 (< forma lungă a lui *dezerta* < fr. *déserter*, DEX);

dezertor, s.m. „militar care a dezertat”, p. 166 (< fr. *déserteur*, NODEX);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

discreție, s.f. „capitulare fără condiții” / **SH**, p. 166, „ceru în *discreție* a să preda” / **SH**, p. 166 (1729-1730) (< germ. *Discretion* < lat. med. *discretio, -onis*, Frâncu, *E.G.-A.*)

disțiplin, s.n. „disciplină, ordine”, p. 180, 181 (< germ. *Disziplin*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *disciplină*;

divizion, s.n. „divizie militară”, p. 237, 240, 246; compus: *defenzions-divizion*, s.f. „divizie de apărare”, p. 230; *divizionul* dragonilor”, p. 237 (< germ. *Division*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *divizie*;

dolamă, s.f. „(înv.) tunică, mantie; haină lungă, de obicei îmblănită, purtată în trecut de țărani” (l-am inclus la termeni militari deoarece din context reiese că *dulama* era obiect de vestimentație şi pentru soldați), p. 208, 214 (< tc. *dolama*, DEX, NODEX);

drabanți, s.m. „mil. înv. (în Moldova şi în Muntenia) corp de ostaşi pedeștri, care primeau leafă”, p. 185 (< mg. *darabant*, NODEX);

efecte, s.n. „îmbrăcăminte, efecte militare”, 178 (< germ. *Effekten*, Frâncu, *E.G.-A.*);

execuție, s.f. „aducere la îndeplinire a unei sentințe de condamnare la moarte”, p. 220 (< lat. *executio*, *-onis*, MDA, NODEX)

exerțir, s.n. „instrucție militară; instruire a militarilor în vederea însuşirii artei militare”, glosar (< germ. *Exerzier*, DGR; în norma unică s-a impus forma *exercițiu* < fr. *exercice,* lat. *exercitium*, NODEX), LM înregistrează forma *exercițiu*;

faer, s.n. „foc (comandă militară)”, p. 190, 243 (< germ. *Feuer*, Frâncu, *E.G.-A.*);

feld, s.n., „câmp de bătălie (la Stoica de Hațeg)”, apare în text în numeroase compuse (< germ. *Feld,* Frâncu, *E.G.-A.*);

feld-arțt, s.m. „medic militar”, p. 234 (< germ. *Feld* „câmp de bătălie” + *Arzt* „medic”, Frâncu, *E.G.-A.*, DGR);

feld-canțelarie, s.f. „cancelarie militară”, glosar (< germ. *Feld* „câmp de bătălie” + *canțelarie* < it. *cancellaria*, DEX, NODEX; în germ. „cancelarie” se spune *Kanzelei*, DGR);

feldcaplan, s.m. „preot, diacon militar”, p. 61; *feld-capelan*, p. 225, 234, 242 (< germ. *Feld* „câmp de bătălie” + *caplan* < germ. *Kaplan*, DGR; DEX , NODEX consemnează numai < it. *cappellano*);

feldceri, s.m. „infirmieri”, p. 263 (< germ. *Feldscherer*, NODEX);

feld-dienst, s.n. „serviciu de campanie”, p. 228 (< germ. *Felddienst*, Frâncu, *E.G.-A.*);

feld-lagher, s.n. „tabără de campanie”, p. 233 (< germ. *Feldlager*, Frâncu, *E.G.-A.*);

feldmarşal „mareşal”, p. 121, 129, 181, 202, 267; var. fonetică *feld-mareşal*, p. 232 (< germ. *Feldmarschall*, Frâncu, *E.G.-A.*);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

feld-pater, s.m. „preot militar”, p. 227, 259(< germ. *Feldpater*, Frâncu, *E.G.-A.*); vezi şi *feld-caplan*, p. 225;
feld-posta, s.f. „poşta militară”, p. 281, 288 (< germ. *Feldpost*, Frâncu, *E.G.-A.*);
feldțaig-maister, s.m. „general de artilerie, mareşal”, p. 271; „general *feldțaig-maister*”, p. 271;
feldvebel, s.m. „plutonier”, p. 213, 214 (< germ. *Feldwebel*, „idem”, DGR);
fenric, s.m. „stegar”, p. 178; *fenrihu*, p. 179, 187, 219; (< germ. *Fähnrich* „stegar, absolvent al primului an de şcoală militară; sublocotenent”, DGR) vezi şi *bărăictar* (nu figurează în dicționare);
festung, s.n. „întăritură, fortăreață”, glosar (< germ. *Festung*, Frâncu, *E.G.-A.*); compuse: festungs-comandant „comandant de cetate”, p. 288 (< germ. *Festungskommandant* „idem”, DGR);
festungs-verc, pl. *festungs-verche*, s.n. „lucrări (sistem) de fortificații”, p. 159 (< germ. *Festungswerk*, Frâncu, *E.G.-A.*);
figher-adiutant, s.m. „adjutant al suveranului”, p. 189 (< germ. *Führeradjutant*); *gheneral adiutant*, p. 60;
flotă, s.f. „totalitate a navelor fluviale, maritime sau aeriene de care dispune un stat”, p. 66 (< fr. *flotte*, NODEX, DEX);
flotilă, s.f. „flotilă”, p. 155, 157, 174; vezi şi *armandie* (< germ. *Flottille*, Frâncu, *E.G.-A.*; DEX dă numai < fr. *flottile*);
forpost, s.n. „avanpost”, p. 177, 178; pl. *forpostele*, p. 236, 271; var. *forpostă*, s.f., p. 281, 259 (< germ. *Vorposten*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *avanpost*;
forrat, s.n. „provizie”, glosar (< germ. *Vorrat*, DGR);
fort, s.n. „construcție de fortificație în formă de poligon, care face parte dintr-un sistem de întărituri, destinată apărării unui centru important sau a unei linii strategice”, p. 176; „şturm tare asupra *fortului* vrând a da, întrară”, p. 176 (< fr. *fort*, NODEX);
fraivilig, s.m. „voluntar”, pl. *fraivilighi* / **SH**, p. 157; vezi şi *fraicor*; *frai-volonteari*, p. 154 (< germ. *Freiwillige*, Frâncu, *E.G.-A.*)
furir, s.m. „furier”, p. 198, 219, 264 (< germ. *Furier*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *furier*;
furişiț, s.m. „ordonanță, furier”, p. 264 (< germ. *Furierschütz*); var. *furir*, p. 198;
gaizeli, s.m. „ostateci”, glosar (< germ. *Giesel* „ostatic”, DGR);
garnizon, s.n. „garnizoană”, p. 156, 174, 197, 267 (< germ. *Garnison*, Frâncu, *E.G.-A.*);
ghemainer, s.m., adj. „soldat simplu, fără grad, de rând”, p. 197, 246; „soldatul *ghemainer*”, p. 168 (< germ. *Gemeine*, Frâncu, *E.G.-A.*);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

ghemii, s.m. „ostaşi turci mateloți”, glosar (nu figurează în dicționare, probabil derivat de la *ghimie* „ambarcațiune, vas” < tc. *gemi*, cf. TDRG, deşi în acest dicționar corespondentul cuvântului în discuție are varianta *ghimigiu* < tc. *gemici*; forma *ghemii* din *Cronica Banatului* poate proveni din derivarea regresivă a lui *ghimigiu* sau prin derivare pe teren românesc de la *ghimie*);

gheneral grenţ-inspecter, s.m. „inspector de graniță”, p. 304 (< germ. *Grenzinspektor*); var.*: grenţ-inşpecter,* p. 200*, inspecteru*, p. 200;

gheneral, s.m. „general”, p. 162; în majoritatea întrebuințărilor face parte dintr-un substantiv compus / **CDL**, „de înalt gen născute Domnule General”, p. 54 (1600) (< germ. *General* < lat. *generalis*, Frâncu, *E.G.-A.*);

gheneral-adiutantu, s.m. „general aghiotant”, p.180, 60 (< germ. *Generaladiutant*);

gheneralisim, s.m. „corpul generalilor”, p. 167 (< germ. *Generalissimus*, < fr. *généralissime*, Frâncu, *E.G.-A.*, DGR);

gheneralitet, s.n. „corpul generalilor”, p. 279; s. colectiv „generalii”, p. 287 (< germ. *Generalität*, Frâncu, *E.G.-A.*);

gheneral-ştab, s.m. „stat major”, p. 268 (< germ. *Generalstab*, DGR);

glidă, s.f. „şir, rând, front”, p. 179, 198. 201(< germ. *Glied*, Frâncu, *E.G.-A.*); apare şi în compusul *glider-bad* (< germ. *Gliderbad*);

granată, s.f. „grenadă”, p. 162 (1720-1740) (< germ. *Granate*, Frâncu, *E.G.-A.*, etimologia germană nu este menționată în DLRV, doar < fr. *grenade*), LM înregistrează forma *grenadă*;

granatir, s.m. „soldat înarmat cu grenade”, p. 162 (< germ. *Granadier, Granatier,* fr. *grenadier*, Frâncu, *E.G.-A.*);

grenț, s.n. „graniță” (< germ. *Grenze*, Frâncu, *E.G.-A.*), în compusul *grenț-inşpector*, p. 200, 202, 203 (< germ. *Grenzinspektor*); var. *graniță*, s.f., p. 177, 230;

grențer, s.m. „grănicer”, p. 208; *grenţ-inşpector*, p. 200 (< germ. *Grenzer*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *grănicer*;

gujman, s.n. „căciulă turcească; căciulă de samur cu fundul alb (pentru domnitori şi beizadele) sau cu fundul roşu (pentru boieri); căciulă turcească”, p. 181 (< tc. *güğemín*, DLR; nu figurează în DEX, NODEX, DLRLV);

haiduci, s.m. „(: militari)”, p. 206; *haiduci*, s.m. „(în trecut) ostaşi din infanteria maghiară; pedestraş angajat cu plată într-o armată străină”, p. 206. Această categorie de ostaşi sunt întâlniți în Țara Românească şi Transilvania în secolele al XVI-XVII-lea şi începutul celui de-al XVIII-lea, mai ales la frontierele Partiumului cu Imperiul Habsburgic

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

şi paşalâcul de la Buda (1686)[10] (< sb., bulg. *hajduk,* mg. *hajdu*, NODEX);

halb, interj., "jumătate", numai în comenzile militare *halb-lings*, [la stânga!] „întoarcere jumătate la stânga", p. 240 (< germ. *halblinks*, *links* „stânga", Frâncu, *E.G.-A.*); *halb-recţ-marş*, [la dreapta!] „jumătate la dreapta", p. 225 (< germ. *halbrechts*, Frâncu, *E.G.-A.*);

halt, interj. „stai!, opreşte!", p. 227, 269 (< germ. *halt!*, Frâncu, *E.G.-A.*);

halt, s.n. „popas", p. 142, 225; „*halt* făcură", p. 142 (< germ. *halt*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *haltă*;

haradie, s.f. „paradă", p. 200 (nu figurează în dicţionare), LM înregistrează forma *paradă (militară)*;

harambaşă, s.m. „căpetenie de hoţi sau de haiduci", p. 177; variantele: *harambaş, hărămbaş*, Todoran (< tc. *haram-basi*, DEX; < scr. *(h)arambaša*, DSB, II, *apud* Gămulescu, E. S. 139);

haubiţă, s.f. „obuze", p. 278, *haubiţe*, p. 297 (< germ. *Haubitze*, Frâncu, *E.G.-A.*);

haupt, s.m. „şef, căpetenie", apare în compusele: *haupt-cvartir*, *haupt-festung*, *hauptman* (< germ. *Haupt,* Frâncu, *E.G.-A.*);

haupt-cvartir, s.n. „cartier general", p. 233, 251, *hauptcvartir*, p. 163, 242, 250 (< germ. *Hauptquartier*, Frâncu, *E.G.-A.*);

haupt-festung, s.n. „fortăreaţă principală", p. 165 (< germ. *Hauptfestung,* Frâncu, *E.G.-A.*);

hauptman, s.m. „căpitan", „Pre Ştiucă îndată *hauptman*, iară pre Trocan laitnant îl avanziruiră", p. 278 (< germ. *Hauptmann,* Frâncu, *E.G.-A.*); vezi şi *căpitan* (mai frecvent utilizat);

hauz-arest, s.n. „consemnare", p. 237 (< germ. *Hausarrest*, Frâncu, *E.G.-A.*);

helm, s.n. „coif", p. 129, 240; vezi şi *chirasu, coif* (< germ. *Helm*, Frâncu, *E.G.-A.*);

hof-comision, s.n. „comisie aulică", p. 184, 203;

hofcrigs-comisar, s.n. „comisar aulic de război", glosar (< *Hofkriegskomissar*);

hofcrigs-rat, s.n. „consiliu aulic de război", glosar (< germ. *Hofkriegsrat* „consiliu de răuboi aulic (în Austria)", DGR);

hornverc, s.n. „fortificaţie exterioară", glosar (< germ. *Hornwerk*);

husar, s.m. „(în armata ţaristă, în armatele unor state) ostaş dintr-un corp de cavalerie", p. 168, 239; vezi şi *răitar* (< mg. *huszár*, NODEX);

ianiciari, s.m. „(ist.) ostaş care făcea parte din corpul de elită al infanteriei turceşti", p. 180 (< tc. *yeniçeri*, NODEX);

[10] *Istoria militară a poporului român,* vol. III, p. 346.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

ibraiter, s.m. „?”, „... 6 plăiaşi armaţi, cu şild în chivără, carii pre rând, câte doi, cu un *ibraiter*, sus în plai patrolesc”, p. 196 (nu figurează în dicţionare, MDA atestă s. *ibra* „acord scris” < *ibra*; mai degrabă, cf. *Reiter*);

imbrohor, s.m. „comis, trimis al sultanului în Ţările Române, cu înalte misiuni politice”, glosar; în compusul: *aga imbrohor*, p. 302 (vezi şi *agă*) (< tc. *imbrohor*, DEX);

indult, s.n. „permisiune; (azi) termen definind îngăduinţa care se acordă unei nave de comerţ aparţinând unui stat beligerant, aflată la începutul ostilităţilor într-un port inamic sau în apele teritoriale ale acestuia, pentru a le părăsi” conf. LM, p. 162 (< germ. *Indult* „indulgenţă, toleranţă; (mil.) indult, toleranţa plecării din posturi a vaselor inamice după încetarea războiului”; < fr. *indult*, lat. *indultum*, DEX), LM înregistrează această formă;

infanterie, s.f. „partea a armatei care duce lupta pe jos”, p. 174 (1715) (< germ. *Infanterie* < fr. *infanterie*, Frâncu, *E.G.-A.*);

instrucţie, s.f. „instruire”; „*instrucţia* de oaste căpătând”, p. 230 (< germ. *Instruktion* < lat. med. *instructio, -onis*, Frâncu, *E.G.-A.*);

înţăpa, a ~, vb. „a trage în ţeapă (nuanţă netrecută în DEX)”, 261; „Ci aceeia nu cutează a meărge, că-*i înţapă*”, p. 261 (< pref. *în* + *ţeapă*, DEX, NODEX);

invalid, s.m. „invalid”, 199, pl. *invalidi*, p. 197 (< germ. *Invalide* < lat. med. *invalidus*, Frâncu, *E.G.-A.*);

invaliden-hauz, s.n. „cămin de invalizi”, p. 207 (< germ. *Invalidenhaus*, Frâncu, *E.G.-A.*);

lagher, s.n. „tabără militară”, p.177, 68, 274; pl. *lagherile*, p. 275; vezi şi *feld-lagher*, p. 233 / **CDL,** „Scrisóre de Prietenie iarăş la acelu în *lagher*”, p. 147 (< germ. *Lager*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *lagăr (militar); tabără militară*;

laibvahe, s.m. „(: păzitorii lui)”, „gardă personală”, p. 163 (< germ. *Leibwache*, Frâncu, *E.G.-A.*);

laitnant, s.m. „locotenent”, p. 180; vezi şi *porucic* (1715) (< germ. *Laitnant* < fr. *lieutenant*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *locotenent*;

lauf-faer, s.n. „tir neîntrerupt”, p. 267, 276 (< germ. *Lauffeuer*, Frâncu, *E.G.-A.*);

leghion, s.n. „legiune”, p. 57, 59; „iligonele, adecă *leghionele,* reghimentele”, p. 59 (< germ. *Legion* < lat. med. *legio, -onis*, Frâncu, *E.G.-A.*);

liberlirui, a ~, vb. „(: slovozi)” „a elibera”, p. 88 (< germ. *liberieren*, cu suf. *-ui* şi *l* provenit din *r*, Frâncu, *E.G.-A.*);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

linien-şifs, s.n. „vase de linie”, p. 300 (< germ. *Linienschiff*, Frâncu, *E.G.-A.*);

LM înregistrează forma *baricadă*;

lozung, s.n. „parolă, cuvât de ordine”, p. 226 (< germ. *Losung* „parolă”), LM înregistrează forma *parolă*;

luft-pihsen, s.f. „flintă”, p. 242; var. *luft-bihse, luftbicse*, p. 270 (nu figurează în dicționare; < germ. *Luptbiese?, Luftbückse?, Luftbicse?*);

maior, s.m. „ofițer superior, mai mare în grad decât căpitanul şi inferior locotenent-colonelului”, p. 61, 197; derivat rom. *maioriță* „soția maiorului”, p. 292; vezi şi *ofițir*, s.m., p. 61 (1715) (< germ. *Major* < lat. *maior, -oris*, NODEX, Frâncu, *E.G.-A.*; < rus. *maior*, NODEX);

mamaliughi, s.m. „mameluci; soldat de cavalerie din corpul de gardă al sultanilor egipteni; soldat din escadronul gărzii imperiale franceze”, p. 299 (< fr. *mamelouk*, DEX, NODEX);

manaf,-i, s.m., „(înv.) cârjaliu; ostaş otoman”, p. 239 (< de la numele unui rebel turc *Manah [Ibraim]*; < cf. bg. *manaf,* DLR; nu figurează în DEX, NODEX, DLRLV);

mandel, s.n. „grupă, formațiune”, p. 197; (< germ. *Mandel* „măsură de numărat 15-16 BUCĂȚI);

marş, interj. „pleacă!”, p. 224, 259 (< germ. *march!*, Frâncu, *E.G.-A.*);

marş, s.n.”mers, marş”, p. 224, 225, 245 (< germ. *March*, Frâncu, *E.G.-A.*); compuse: *aus-marş*, s.n. „pornire de marş”, p. 225 (< germ. *Ausmarch*, Frâncu, *E.G.-A.*);

marşal, s.m. „(: arhistratig)”, „mareşal”, p. 68*,* 126; compus: *feldmarşal*, p. 154; vezi şi *feldțaig-maister*, p. 271 (< germ. *Marschall*, Frâncu, *E.G.-A.*);

marşelui, a ~, vb. „a mărşălui”, p. 177; var. *mărşui, a ~*, p. 298, *marşui, ~*, p. 298, *marşirui, a ~*, p. 237, *marjelui, a ~*; vezi şi *mergălui*, p. 177 (< germ. *Marschieren* cu suf. *-ui, -lui*, Frâncu, *E.G.-A.*);

masacri, a ~, „a masacra”, p. 105, 115, 245 (< germ. *massakrieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);

matrozi, s.m. „persoană care face parte din echipajul unei nave maritime; marinar; matelot”, p. 300 (< germ. *Matrose*, rus. *matros*, NODEX);

meidan, s.n. „câmp de luptă (DEX nu cuprinde sensul acesta); teren deschis, teren viran situat în interiorul sau la marginea unei localități”, glosar (< tc. *meydan*, *maydan,* NODEX, DEX);

meldui, a se ~, vb. „a ieşi la raport, a raporta”, p. 223, Todoran; var. *meltui*, p. 223 (< germ. *melden*, MDA);

mergălui, a ~, vb. „a merge; mărşălui”, p. 177; vezi şi *a marşelui* (< *merge* (< lat. *mergere*) + suf. *-ălui*, prin contaminare de la *marşelui*);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

merzere, s.n. „mortiere; tun de calibru mare, cu țeavă scurtă, cu traiectoria foarte curbată, folosit pentru a atinge ținta din spatele unui obstacol”, glosar (< germ. *Mörser* „idem”, DRG);

militări, a ~, vb. „a militariza”, p. 60, „veni de-a *militări”*, p. 60; „Apoi de-a *militări* Panciova, Clisura, Halmăju şi Timişu, umblai cu el”, p. 60; „Caransebeşu *să militări*”, p. 219 (< derivare regresivă de la *militărie*);

militari, s.m. „(: haiduci)”, p. 206 (< germ. *Militär*, DEX, NODEX; etimologie multiplă: fr. *militaire*, lat. *militaris*);

montirui, a ~ vb. „a echipa, a face uniforme militare”, p. 254, *mondirui*, p. 200; vezi şi *uniformirui, a se ~* vb. „a îmbrăca uniforma”, p. 250 (< germ. *montieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);

montur, s.n. „echipament, uniformă militară”, p. 197; var. *mondur*, p. 197, *mondure*, p. 231 (< germ. *Montur*, Frâncu, *E.G.-A.*);

muniție, s.f. „muniție”, p. 158, 162; var. *muniție*, s.n., p. 174 (< germ. *Munition*, Frâncu, *E.G.-A.*);

muşcătâri, s.m. „infanterist, muşchetari”, p. 175; variantele: *muşchetir*, p. 245*, muşcătir*, p. 275 (< germ. *Musketier*, Frâncu, *E.G.-A.*);

muşchetă, s.f. „flintă, muschetă”, p. 162, 243 (< germ. *Muskete*, Frâncu, *E.G.-A.*);

muştrung, s.n. „trecere în revistă a unei unități militare”; var. *muştră*, s.f., glosar; „Acum Papila cu comisarii revizia-*mustrungu* făcură şi toată trupa...”, p. 233 (< germ. *Musterung*, Frâncu, *E.G.-A.*);

nefiri, s.m. „ostaşi creştini în oastea turcească”, p. 268 (varianta lui *nefer* < tc. *nefer*);

oaste, s.f. „armată”, p. 176; „Paşii nu-i da a sta la magazine, ci cu *oastea* sa la Mehadia venind”, p. 176; vezi şi *cor, ordie* (< lat. *hostis, ~em*, NODEX);

ober, adj. „superior, de sus”; apare în compuse ce denumesc grade militare sau funcții din administrație; precede chiar şi cuvinte de origine turcă (*oberarambaşă*, p. 269); sau slavă (*obercneaz*, p. 170, 205, 297) (< germ. *ober*, Frâncu, *E.G.-A.*);

obercapetan, s.m. „căpitan de grad superior”, p. 191; var. *obercapitan*, 199, 315 (< germ. *ober* + lat. med. *capitan(e)us*);

obercomandă, s.f. „comanda supremă”, p. 80, 181 (< germ. *ober*, Frâncu, *E.G.-A.* + *comandă* < fr. *commande*, DEX);

obercomandant, s.m. „comandant suprem”, p. 80 (< germ. *ober* + *Kommandant*, Frâncu, *E.G.-A.*)

oberlaitnant, s.m. „locotenent major”, p. 219; var. *obârlaitnant*, p. 235;

oberofițir, s.m. „ofițer major”, p. 61, 197; vzi *ofițir*;

oberster, oberst, s.m. „(: polcovnic)”, p. 303, „colonel”, p. 60, 175, 241; var. *obârşteru*, p. 206; vezi şi *polcovnic*, s.m. „(: oberşter)”, „ofițer cu

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

grad corespunzător colonelului; militar care comandă un *polc*”, p. 303 (< germ. *Oberst*, DGR);

ocupiruirt, part. cu valoare de adj., „ocupat”, p. 272 (< germ. *okkuppiert,* part. vb. *okkupieren,* Frâncu, *E.G.-A.*);

ofenziv, adj. „care participă la ofensivă”, p. 141; antonimul *defenziv*, p. 141 (< germ. *offensiv*, Frâncu, *E.G.-A.*);

ofițir, s.m. „ofițer, denumire generică pentru gradele militare superioare”, p. 157, 184, 203; compuse: *oberofițir* „ofițer major”, p. 61, 197, *ştab-ofițiri* „ofițeri de stat major”, p. 178, *unterofițir* „subofițer”, p. 197, *bauofițir*, p. 203 / **CDL**, „La *ofițirii* stabului”, p. 237 (1695) (< germ. *Offizier,* lat. med. *officiarius*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *ofițer*;

operație, s.n. „operațiune militară”, p. 153; var. *operație*, s.f., p. 153 (< germ. *Operation*, Frâncu, *E.G.-A.*; NODEX), LM înregistrează forma *operație*;

orden, s.n. „decorație”, p. 304; var.: *ordre*, p. 254, *ordr*, p. 253 (< germ. *Orden,* fr. *ordre*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *ordin*;

ordie, s.f. oaste turcească, hoardă”, glosar (< sb., bg. *ordija,* DEX, NODEX);

ostaş, s.m. „persoană care serveşte în armată, care face serviciul militar” / **CDL**, „Cu aplecăciune plină de venerație mă rog de Excelența Sa, să se îndure a scóte pe numitul meu fiiu dintre numărul *ostaşilor*”, p. 55 (*oaste* + suf. *–aş*, MDA)

palancă, s.f. „întăritură militară din trunchiuri de copac sau pari groşi bătuți în pământ; astăzi, adăpost pentru oi”, p. 219, Todoran; pl. *palanche*, p. 230 (< mg. *palánk*, NODEX, DEX, etimologie multiplă: pol. *palanka*);

pălăsați, s.m. „pari bătuți în pământ la fortificații, palisadă”, p. 230;

pandur, s.m. „(în sec. XVIII-XIX în Țara Românească) ostaş făcând parte dintr-un corp de oaste neregulată; (pop.) țăran răzvrătit care se retrăgea în păduri şi lupta împotriva asupritorilor, făcând dreptate celor săraci; haiduc”, p. 285 (< sb. *pandur,* mg. *pandúr*, NODEX);

panțir, s.n. „în text are doar sensul de *platoşă*, necuprins în DEX”; „(înv.) soldat călare dintr-o unitate militară, însărcinat cu paza frontierei şi cu transmiterea ştirilor oficiale”, p. 181, 297; pl. *panțire*, p. 181 (< sb. *pancir*, NODEX, DEX, pol. *pancerz*);

patroli, a ~, vb. „a patrula, a merge în patrulă”, p. 202, 253 (< germ. *patrouillieren*, Frâncu, *E.G.-A.*);

patron, patroană, s.f. „cartuş, glonț, tub metalic sau de carton care conține o capsă, material exploziv, proiectil sau alice, folosit la armele de foc portative; bucată cilindrică de exploziv folosită în mine la dislocarea straturilor”, p. 177; pl. *patroane*, p. 177, 162; vezi şi *cartace*, p. 176

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

(< germ. *Patrone*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; DILR nu prezintă acest sens şi această etimologie a cuvântului; DLRLV, LM nu înregistrează acest cuvânt);

patrulă, s.f. „strajă, rond; grup de militari care circulă pe un traseu având misiunea de supraveghere sau de recunoaştere”, p. 176, 180, 202; „... că *patrule* de pe dealuri bombe, cartace îi împroşca şi-i omora, ... mulţi periră”, p. 176 (< germ. *Patrulle*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX, LM);

pichet, s.n. „subunitate militară care asigură securitatea trupelor în marş; subdiviziune de grăniceri însărcinată cu paza unui sector de frontieră” (< germ. *Pikett*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; pe lângă etimonul german, NODEX mai dă < fr. *piquet,* rus. *Piket*);

pistol, s.n. „armă de foc mică, din care se împuşcă la distanţe mici, cu o singură mână”, p. 254, var. *pişţol*, p. 257 (1715) (< germ. *Pistole*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; < ngr. *pistóli,* germ. *Pistol,* NODEX);

pivă, s.f. „(înv. şi reg.) mortier mic, primitiv, săcăluş”, p. 226 (< lat. **pilla*, DEX);

plăiaşi, s.m. „(ist.) persoană care locuia la graniţele de munte ale ţării, însărcinată cu paza acestora în schimbul unor privilegii”, p. 196 (< *plai* + suf.-*aş*, NODEX);

plochirui, a ~, vb. „(: încungiurară)”, p. 277; „Cladova *plochiruiră*”, p. 277; vezi *blocadă*;

plumbi, s.m. „proiectile mici de metal la armele manuale de foc; gloanţe”, p. 278; „3 *plumbi* îl pătrunsără”, p. 278 (< lat. *plumbum*, NODEX);

pocălui, a ~, vb. „a pocni cu puşca”, glosar, Todoran (< interj. *poc* + suf. -*ălui*);

polc, s.n. „regiment; (NODEX îl localizează în Moldova medievală) subdiviziune militară, corespunzătoare regimentului, în care se grupau oştenii ţării în timp de război”; pl. *polcoane*, p. 174 (< rus. *polk*, NODEX);

polcovnic, s.m. „(: *oberşter*)”, „ofiţer cu grad corespunzător colonelului; militar care comandă un *polc*”, p. 303; grad în armata rusă explicat prin termen din germană (< rus., ucr. *polkovnik*, NODEX);

pondoner, s.m. „pontonier; militar dintr-o unitate specializată în construirea pontoanelor; persoană care lucrează la un ponton”, p. 183 (< germ. *Pontonier,* Frâncu, *E.G.-A.*; NODEX dă numai etimonul francez: < fr. *pontonnier*), LM înregistrează forma *pontonier;*

porten-ştifle, s.f. pl. „cizme cu carâmb înalt şi şireturi”, p. 250 (< germ. *Portenstiefel*, Frâncu, *E.G.-A.*);

port-epee, s.n. „curea de sabie”, p. 278; vezi şi *cuplă* (< germ. *Portepee*, Frâncu, *E.G.-A.*);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

porucic, s.m. „locotent”, glosar; vezi şi *laitnant*; compus: *căzăci porucic*, s.m. „locotenent de cazaci”, p. 303 (< rus. *porucik*, DEX);

poteri, s.f. „(în epoca medievală) grup de oameni înarmaţi (în special arnăuţi), având ca sarcină paza stăpânirii şi a orânduielilor ei”, p. 227 (< sb., bg. *potera,* NODEX);

poziţie, s.f. „(mil.) loc pe care sunt situate trupele pe front”, p. 243; „fiind *poziţia* noastră bună...”, p. 243; „bune *poziţii*, bine *postiruiţi*”, p. 284 (< fr. *position,* lat. *positio, ~onis*, NODEX);

prau, s.n. „praf de puşcă”, p. 176; vezi şi *pulfer*; *prau-pulver*, p. 136 (< sl. *prahŭ*, NODEX);

prăuărie, s.f. „pulberărie, depozit de praf de puşcă”, p. 287; vezi şi *pulfermagazina* (< *prau*, suf. *-ărie*);

profont, comis ~, s.n. „pâine de calitate inferioară care se prepara în trecut pentru militarii din fostul Imperiu Austro-Ungar; pâine militară”, p. 215; pl. *profonturi* p. 233 (< mg. *prófont*, DLR; nu figurează în DEX, NODEX);

profuntari, s.m. „brutar (în armată)”, glosar (< *profont* + suf. *-ari*; nu figurează în dicţionare);

proviant, s.n., defectiv de pl. „provizii, merinde”, p. 157, 158, 162, 181, 240; var. *profiant*, p. 180 (< germ. *Proviant*, Frâncu, *E.G.-A.*, TDRG nu menţionează decât etimologie poloneză, rusească şi ucraineană);

provizion, s.n. „provizie”, p. 166 (< germ. *Provision*, Frâncu, *E.G.-A.*);

pulfer, s.n. „praf, pulbere (de puşcă)”, p. 110, 136; vezi şi *prau; prau-pulver*, p. 136 (< germ. *Pulver*, Frâncu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *pulbere*;

pulfermagazina, s.f. „pulberărie; depozit de muniţie”, p. 178; vezi şi *prăuărie*; *magazina de prau*, p. 137;

puşcălui, a ~, vb. „a trage cu puşca”, p. 56, Todoran; *puşcăia, a* ~, p. 309; *puşcări, a* ~, Todoran; vezi şi *pocălui, a* ~ (< *puşc* + suf. *-ălui*);

rait, s.m. „călăreţ”, p. 154; pl. *raiţi*, p. 154; termen nemenţionat în dicţionare (< germ. *Reit[er]*, Frâncu, *E.G.-A.*);

răitar, s.m. „călăreţ, cavalerist”, p. 175, 181, 202; var.: *răitariu*, p. 240; vezi şi *husar*, p. 168 (< germ. *Reiter*, Frâncu, *E.G.-A.*; MDA);

răzmiriţă, s.f. „aici, război”, glosar (< bg., scr. *razmirica*, DEX, NODEX);

rebelie, s.f. „răscoală”, p. 219 (*rebeliune* < fr. *rébellion*, germ. *Rebellion*, DEX, NODEX);

redut, s.n. „redută; fortificaţie mică, de formă poligonală, înconjurată de şanţuri şi folosită pentru apărarea circulară”, p. 281; schimbare de gen, faţă de prezent (< germ. *Redoute*, fr. *redoute,* rus. *redut*, DEX, NODEX);

reghiment, s.n. „regiment; subdiviziune militară din cadrul unei divizii constând din mai multe batalioane sau escadrile; unitate militară”, p.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

59, 61, 227; în compusul: *regiment-arţt*, s.m. „medicul regimentului”, p. 263 / **CDL**, „pedestraş la Măritul *Regiment*”, p. 54 (1699) (< germ. *Regiment*, Frâncu, *E.G.-A.*; NODEX dă în plus şi fr. *régiment*);

retiradă, s.f. „retragere”, p. 245, 269 (< germ. *Retirade*, Frâncu, *E.G.-A.*);

retirt!, adv. „(comandă militară) retragerea!”, p. 238 (< germ. *retiert* (comandă militară), Frâncu, *E.G.-A.*);

retirui, *a se* ~, vb. „a se retrage”, p. 249, 239, 316; p.s. *se retiruiră*, p. 174 (< germ. *Retieren,* cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);

rezerve-cor, s.n. „corp de rezervă” p. 163 (< germ. *Reservekorps*, Frâncu, *E.G.-A.*);

ritmaister, s.m. „căpitan de cavalerie”, p. 200, 208, 276 (< germ. *Rittmeister*, Frâncu, *E.G.-A.*);

ruf, s.n. „strigăt, chemare, declaraţie”, „îi spusă cum să-l tâlmăcească, în scurt şi tamburului cum va bate *rufu...*”, p. 232, „Şi la comanda *ruf* tamburii începură”, p. 232 (< germ. *Ruf* „idem”, DGR; sens nemenţionat în MDA);

sabie, s.f. „armă albă constând dintr-o lamă lungă de oţel, ascuţită la vârf şi pe una dintre laturi, şi dintr-o gardă şi un mâner”, p. 239, 247 (< bg. *sablja*, DEX, NODEX);

şanţ, s.n. „fortificaţie de pământ”, p. 171, pl. *şanţe*, p. 271, pl. *şanţuri*, p. 171 (< germ. *Schanze*, Frâncu, *E.G.-A.*, NODEX; NODEX mai dă şi etimologia mg. *sánc*);

şanţ-corpral, s.m. „caporal la lucrările de fortificaţii”, p. 257 (< germ. *Schanz* + *Korpral* „caporal, căprar”);

şanţe-vercuri, s.n. „tranşee”, p. 126 (< germ. *Schanzwerk*, Frâncu, *E.G.-A.*);

şănţui, a ~, vb. „a intra în tranşee”, p. 159 (< germ. *schanzen*, cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);

sărdar, s.m. „comandant militar otoman; dregător domnesc care avea funcţia de comandant de oaste, mai ales de călărime”, glosar (< tc. *serdar*, MDA);

şarfşiţi, s.m. „tiraliori, trăgător de elită”, p. 228, 230; var. *sarşiţii*, p. 232 (< germ. *Scharfschütze*, Frâncu, *E.G.-A.*);

şargeă, s.f. „grad în armată”, glosar; pl. *şargele*, p. 206; (variantă a lui *şarjă*, s.f. „funcţie, grad militar”, < fr. *charge*, DLR);

seiman, s.m. „creştin în oastea turcească”; „(în ţările româneşti sec. XVII-XVIII) ostaş mercenar pedestru care îşi făcea serviciul în garda de pază de la curtea domnitorului”, p. 176; pl. *săimeni* „(: volonteri)”; „*seimani*, volonteări cu simbrie”, p. 176; „*săimani*, cătane cu simbrie”, p. 181 var. *sărimeni*, p. 176 (< tc. *seğmen*, DLRLV, *seymen*, NODEX);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

serascher, s.m. „(în Imperiul Otoman) comandant al armatei şi ministru de război; (aici) mare comandant de oaste”, glosar; var. *seraschir*, p. 236; în NODEX forma este *seraschier* (< tc. *serasker*, NODEX);

şif, s.n. „corabie, navă militară” (< germ. *Schiff*, Francu, *E.G.-A.*), apare doar în compuse: *crigssifs* „nave de război”, p. 300 (< germ. *Kriegsschiff*, Francu, *E.G.-A.*), *bombenşifs* „nave cu bombe”, p. 300 (< germ. *Bombenschiff*, Francu, *E.G.-A.*), *linienşifs* „nave de linie”, p. 300 (< germ. *Linienschiff*, Francu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *navă militară*;

şild, s.n. „scut, pavăză”, p. 196 (< germ. *Schild*, Francu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *scut*;

şişană, s.f. „puşcă ghintuită”, p. 221, 244 (deriv. de la *şiş* + suf. *-ană*; nu figurează în DEX, NODEX; *şiş* „pumnal, hanger” < tc. *şiş*, NODEX);

şiţar, s.m. „infanterist, vânător”, p. 43, 233, 256, 258 (< germ. *Schütze*, Francu, *E.G.-A.*);

şlahtordnung, s.n. „ordin de bătaie”, p. 163 (< germ. *Schlachtordnung*, Francu, *E.G.-A.*);

şlos, s.n. „(: cetăţăl)”, „cetăţuie”, p. 287; vezi şi *castel* (< germ. *Schloß*, Francu, *E.G.-A.*);

sold, s.n. „(: simbrie)”, „soldă”, p. 178 (< germ. *Sold*, Francu, *E.G.-A.*);

soldat, s.m. „persoană care face stagiul militar sau face parte din cadrul armatei; ostaş; militar; combatant”, p. 168, 178 (< germ. *Soldat*, NODEX, se mai consemnează şi etimologiile: fr. *soldat,* it. *soldato*);

spahii, s.m. „soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocraţiei militare”, p. 176 (< tc. *sipahi*, DEX);

spaniş, adj. „spaniol”; în compusele: *spanişe-raiter*, *spanişer-vand* (< germ. *spanish*, Francu, *E.G.-A.*);

spanişeraiter, s.n. „obiecte de obstacol în calea duşmanului”, p. 242 (< germ. *spanicher Reiter*);

spanişer-vand, s.n. „paravan”, p. 58, 287 (< germ. *spanicher Wand* „idem”);

spion, s.f. „persoană care face spionaj”; „Rumânii *spioni* aduseră *scrisori* de la Ştiucă”, p. 271 (< germ. *Spion*, Francu, *E.G.-A.*, NODEX; NODEX mai dă < it. *spione,* fr. *espion*);

stab, s.m. „organ de conducere a forţelor armate; stat-major” / **CDL**, „La ofiţirii *stabului*”, p. 237 (< germ. *Stab*, NODEX);

ştab, s.m. „stat major”, p. 200, 203, 204206, 226, 283; var. *ştaabu*, p. 203; compuse: *ştab-ofiţiri* s.m. „ofiţeri de stat major” , p. 178, 231, 270*, general-staab*, p. 230 (< germ. *Stab*, Francu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *stat major*;

stăgari, s.m. „(: fenricu)”, p. 179 (< băn. *stag* „steag” + suf. *-ar[i]*);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

standart, s.n. „(: steaguri)”, „stindard, steag”, p.163, pl. *standarte*, p. 179 (< germ. *Standarte*, Francu, *E.G.-A.*);

steag, s.n. „stindard; (în Moldova medievală) mică unitate militară, având drapel propriu”, p. 162 (< sl. *stĕgŭ*, NODEX);

ştifl-cneht, s.m. „trăgător de cizme; ordonanță” / **SH**, p. 238; *ştifl* apare şi în *porten-ştifle*, s.f. pl. „cizme cu carâmb înalt şi şireturi” / **SH**, p. 250 (< germ. *Stieflknecht*, Francu, *E.G.-A.*)

ştil-ştand, s.n. „suspendare a ostilităților”, p. 276; var. *ştilştande*, p. 299; vezi şi compusul: *vafen-ştilştant*, s.n. „armistiţiu”, p. 150, 300 (< germ. *Waffenstillstand*, Francu, *E.G.-A.*); LM înregistrează forma *armistiţiu; încetarea ostilităţilor*;

ştraf, s.n. „(aici) pedeapsă; (înv.) amendă”, glosar (< germ. *Strafe*, DEX);

strajmeşter, s.m. „plutonier; (în armata austro-ungară) sergent-major de cavalerie sau de artilerie”, p. 60, 61, 219, 250 (< mg. *strászemester*, MDA);

şturm, s.n. „(: năvală)”, p. 117; „asalt, atac”, p. 175, 176, 246; var. *sturm*, p. 165, 176 (< germ. *Sturm*, Francu, *E.G.-A.*), LM înregistrează forma *atac*;

subaşă, -e, s.m. „primar rural turc, poliţai; agent de poliție numit de turci în țările române”, p.176, 180, Todoran (< tc. *subaşi*, DLRLV; nu figurează în DEX, NODEX);

sucțesioncrig, s.n. „războiul de succesiune”, p. 161 (< germ. *Sukzessionskrieg*, Francu, *E.G.-A.*);

şvadron, s.n. „escadron”, p. 232, 249; *svadroanele*, p. 249 (at. 1715) (< germ. *Schwadron*, Francu, *E.G.-A.*);

țaig-haus, s.n. „arsenal”, glosar (< germ. *Zeighaus*);

tain, s.n. „(: pită profont)”; rație alimentară dată cuiva pentru un anumit timp în schimbul unor servicii prestate; parte care revine cuiva la împărțirea sau distribuirea unui bun comun”, p. 236; vezi *profont* (< tc. *tayin*, NODEX);

țărcui, a ~, vb. „a încercui”, p. 297; „iară cu mare trupă şi artilerie Diiu de doă părți îl *țărcuiră*”, p. 297; vezi şi *înțărcui* (< *țarc* + suf. *-ui*), LM înregistrează forma *încercui*;

topgiu, *topgii*, s.m. „tunar, artilerist”, p. 180; în DEX e trecut *topciu* (< tc. *topçu*, DEX);

trangeie, s.f. „tranşeu”, p. 297, „cu şanțăle *trangeii* bine să apropiasă”, p. 297, pl. *trangee*, p. 297; vezi şi *şanţ-verc* (< fr. *tranchée*, NODEX), LM – forma *tranşee*;

trupă, s.f. „grup regulat şi organizat de soldați dintr-o unitate militară; totalitate de soldați care formează o subdiviziune militară”, p. 174; „infanterie, *trupă*, artilerie”, p. 174 (< fr. *troupe*, NODEX);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

țug, s.n. „(înv. Banat) pluton, coloană, convoi; marş, expediție”, p. 132, 239, 243, 273 (< germ. *Zug,* Frâncu, *E.G.-A.*, MDA);

tun, s.n. „armă de artilerie care aruncă proiectile grele la mare distanță”, p. 58, 137, 296 (< lat. *tonus*, DEX);

tunui, a ~, vb. „a trage cu tunul”, p. 277 (< deriv. din *tun* + suf. *-ui*, nu figurează în DEX, NODEX);

țvibah, s.n. „pesmeți”, p. 164, 260, 269, 271 (< germ. *Zwieback*, Frâncu, *E.G.-A.*);

ucaz, s.n. „(: poruncă)”, „(înv.) hotărâre adoptată de organul suprem al puterii de stat; decret; ordin; (fig.) hotărâre care nu admite nicio contrazicere”, p. 308 (< rus. *ukaz*, fr. *oukase, ukase*, NODEX);

uniformă, -e, s.f. „îmbrăcăminte reglementară care prezintă aceeaşi formă după croială, model, pânză şi culoare, obligatorie pentru anumite categorii de profesiuni, ~ militară”, p. 250; „De unde viind iar aicea la Băi, cu alte *uniforme*, alte *ordine*, zisă că-i *maior*; şi poate fi fost *gheneral*”; vezi şi *mondur* (< germ. *Uniform*, < fr. *uniforme*, NODEX);

uniformirui, a se ~ vb. „a îmbrăca uniformă”, p. 250 (< germ. *uniformieren* „idem”, cu suf. *-ui*, DGR);

unter, prep., adv. „sub”, apare doar în compuse: *unterlaitnant, unterofițir*, p. 197, 165, 309*, unter-minit* „minată pe dedesupt”, p. 176 (< germ. *unter*, Frâncu, *E.G.-A.*);

unterlaitnant, s.m. „sublocotenent”, glosar (< germ. *unter* + *Leutnant*);

unterminit, vb. part. „minat pe dedesupt”, p. 176; *unter-minită*, p. 176 (part. de la *untermini* < germ. *unterminieren* „a submina, (mil.) „a mina”);

unterofițir, s.m „subofițer”, p. 197 (< germ. *Unterofizier*);

vafen-ştilştand, s.n. „armistițiu”, p. 150, 300; *vafen* „armă” < germ. *Waffe* nu e folosit singur în text, numai în acest compus; *ştand* apare singur „stare” (< germ. *Waffenstillstand*, Frâncu, *E.G.-A.*);

vagenburg, s.n. „întăritură, baricadă din care”, p. 163 (< germ.*Wagenburg*, Frâncu, *E.G.-A.*),

vahtmaistor, s.m. „sergent-major în cavalerie sau infanterie”, p. 239, 243, 244; *vahtmaister*, p. 244 (< germ. *Wachtmeister*, Frâncu, *E.G.-A.*);

verbălui, a ~, vb. „a înrola, a recruta”, p. 176 (< germ. *verben,* cu suf. *-ălui*, de la împrumuturile de origine maghiară, Frâncu, *E.G.-A.*);

verbui, a ~, vb. „a înrola, a recruta”, p. 180; imperf. *verbăluia*, p. 176 (< germ. *verben,* cu suf. *-ui*, Frâncu, *E.G.-A.*);

verbung, s.n. „înrolare, recrutare”, p.176, 194; (< germ. *Werbung*, Frâncu, *E.G.-A.*); nu s-a impus nici în grai, fiind concurat şi înlocuit de un alt germanism, *azentare* (< germ. *Assentierung*, DSB, II);

BDD-A6383 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

vezir[11], s.m. „(înv.) demnitar în Imperiul Otoman şi în alte ţări musulmane”, p. 180; var. *vizir*, p. 163 (< tc. *vezir*, NODEX);

vinter-cvartir, s.n. „cantonament de iarnă”, p. 281; vezi şi: *cvartir* (germ. Winter-qvartier);

visţei, s.n. „eghileţi”, glosar (nu figurează în dicţionare);

volonteri, s.m. „voluntar, militar plătit”, p. 159; „[...] unde ca militari *volonteri* a sluji împăratului începură”, p. 159; vezi şi *săimeni* (< lat. *voluntarius*, fr. *volontiare*, it. *volontarie*).

SIGLE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

CDL = Constantin Diaconovici Loga, *Epistolariul românesc,* Buda, 1841.

DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1996.

DGR = Mihai Isbăşescu, *Dicţionar german-român. 60000 cuvinte*, Bucureşti, Editura Teora, 1993.

DÎLRLRV = Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicţionarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1992.

DLRLV = Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicţionarul limbii române literare vechi (1640-1780). Termeni regionali*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.

DRCG = Ştefan Pătruţ, *Dicţionar regional de cuvinte în grai*, (Colecţia *Grai bănăţean)*, Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 2002.

DSB = *Dicţionarul subdialectului bănăţean*, vol. I-IV, Literele A-Buzunar, Timişoara, Tipografia Universităţii, 1985-1988.

Frâncu, *E.G.-A.* = Constantin Frâncu, *Elemente germane (austriece) în* ***Cronica Banatului*** *de Nicolae Stoica de Haţeg (I)*, în *Volumul Omagial Vasile Arvinte*, publicat de „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”, secţ. III, Lingvistica, t. XLIII (1997), p. 113-124, *ibidem (II)*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”, secţ. III, Lingvistica, t. XLIV-XLV (1998-1999), p. 5-27.

Frâncu, *Neologisme juridico-administrative* = Constantin Frâncu, *Neologisme juridico-administrative în documentele din Oltenia din timpul administraţiei austriece (1718-1739), I*, în SCL XXXVI (1985), nr. 4, p. 307-319; *ibidem, II*, în SCL, XXXVI (1985), nr. 6, p. 495-506.

Gl. Munt. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Glosar dialectal Muntenia*, Bucureşti, Editura Academiei, 1999.

LM = Academia Militară, *Lexicon militar*, Bucureşti, Editura Militară, 1980.

[11] Forma *vezir*, şi nu *vizir*, cum s-a impus în limba literară, arată că împrumutul e făcut direct din tc.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)

MDA = *Micul Dicţionar Academic*, vol. I, Literele A–C, 2001; vol. II, Literele D-H, 2002; vol. III, Literele I–Pr, 2003; vol. IV, Literele Pr–Z, 2003, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.
NODEX = *Noul dicţionar explicativ al limbii române* [document electronic pe CD], Bucureşti, Editura Litera, 2002.
Şandru, FR = D. Şandru, *Folclor românesc,* ediţie îngrijită de Tudora Şandru Olteanu, Bucureşti, Minerva, 1987, cap. *Glosar regional,* p. 461-488.
TDRG = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* [Band I: A-C; Band II: D-O; Band III: P-Z], 2. überarbeitete undergänzte Auflage von Paul Miron, Wiesbaden, Harrassowitz, I: 1985; II: 1988; III: 1989.
Todoran = Romulus Todoran, *Particularităţi dialectale bănăţene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea* (II). *Lexicul*, în „Cercetări de lingvistică", XV (1970), nr. 1, p. 51-62.

L'INVENTAIRE DES TERMES MILITAIRES DE CRONICA BANATULUI ÉCRITE PAR NICOLAE STOICA DE HATEG

(Résumé)

Dans cet étude, nous proposons un inventaire exhaustif des termes du domaine militaire présents dans *Cronica Banatului*, écrite par Nicolae Stoica de Haţeg. Une pareille concentration de termes spécialisés à l'armée que dans cet œuvre, n'est plus rencontrée dans aucun texte de l'époque ancienne et moderne de la langue roumaine littéraire.

Chaque mot que nous analysons est accompagné par l'explication du sens, le contexte où il apparaît dans la *Chronique* et son étymon pour le Roumain.

BDD-A6383 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:40 UTC)